

(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचे मराठी अनुवाद)

[१९९६] २ एस. सी. आर

बँक ऑफ बडोदा

- विरुद्ध -

राजेंदर पाल सोनी

१९ फेब्रुवारी, १९९६

[न्यायमूर्ति के. रामास्वामी आणि न्यायमूर्ति जी. बी. पटनायक]

सेवा कायदा :

आवश्यक नोटीस च्या ऐवजी तीन महिन्यांचे वेतन देऊन सेवा समाप्त करणे -त्याच दिवशी कर्मचाऱ्याने राजीनामा देणे आणि त्याला दिलेला धनादेश परत करणे-बँकेचे विलीनीकरण- कर्मचाऱ्याची सेवा बदली - हस्तांतरक बँकेने राजीनामा स्वीकारणे-वेतनाच्या थकबाकीसाठी हस्तांतरिती बँकेविरुद्ध कर्मचाऱ्याने दावा दाखल करणे- त्याची दाखलयोग्यता- निर्णय दिले : अधिसूचनेच्या परिच्छेद 3 आणि 10 मधील विलीनीकरण योजनेतील विनिर्दिष्ट तरतूद लक्षात घेता, वेतनाची थकबाकी भरण्याचे दायित्व हस्तांतरक बँकेचे आहे आणि हस्तांतरिती बँकेचे नाही-त्यामुळे स्पष्टपणे प्रकरण दाखलयोग्य नाही - बँकिंग कंपनी विनियम अधिनियम, 1949- कलम 45.

अध्यक्ष, कॅनरा बँक, बेंगलोर - विरुद्ध - एम. एस. जसरा आणि इतर ; ए. आय. आर. (1992) एस. सी. 1100 आणि यू. पी. विद्युत मंडळ, लखनऊ तर्फे अध्यक्ष आणि इतर - विरुद्ध - राधे मोहन वर्मा, पुरवणी 2 एस. सी. सी. 356, संदर्भित.

दिवाणी अपिलीय अधिकारक्षेत्र : दिवाणी अपील क्रमांक 4390/1996

दिल्ली उच्च न्यायालयाने सी. आर. पी. क्रमांक 595/1994 मध्ये दिनांक 21/03/1995 रोजी दिलेल्या न्यायनिर्णय आणि आदेशावरून.

अपीलकर्त्यासाठी ए. के. चितळे, टी. सी. शर्मा आणि अत्तार सिंग.

उत्तरवादींसाठी बी. भट्टाचार्यी आणि के. भट्टाचार्यी.

न्यायालयाने पुढीलप्रमाणे निर्णय दिले :

परवानगी दिली.

आम्ही दोन्ही पक्षांच्या विद्वान अधिवक्त्यांचे म्हणणे ऐकले आहे.

अपीलकर्ता बँकेसोबत विलीन झालेल्या व्यापारी बँकेने गैरवर्तणूक केल्याबद्दल उत्तरवादीविरुद्ध पूर्वी केलेल्या चौकशीची संक्षिप्त माहिती देणे आवश्यक नाही. दिनांक 25 जून 1986 रोजी आवश्यक नोटीसच्या ऐवजी तीन महिन्यांचा पगार देण्याचा आदेश जारी करून उत्तरवादीची सेवा संपुष्टात आणण्याची मागणी करण्यात आली होती, हे सांगणे पुरेसे आहे. त्याऐवजी, उत्तरवादीने सम तारखेला आपला राजीनामा (निशाणी पी-5) व्यापारी बँकेला दिला होता; हस्तांतरक म्हणजे अपीलकर्ता बँकेने दिनांक 2 जुलै 1986 रोजी राजीनामा स्वीकारला होता. परिणामी, उत्तरवादीने सम तारखेला नोटीसच्या ऐवजी त्याला देण्यात आलेल्या पगाराचे धनादेश परत केले होते. बँकिंग कंपनी विनियम अधिनियम, 1949 च्या कलम 45 (थोडक्यात, अधिनियम) अंतर्गत हस्तांतरक बँकेची अपीलकर्ता बँकेसोबत विलीनीकरणाची योजना दिनांक 20 नोव्हेंबर 1987 पासून (निशाणी पी -8) सुरू करण्यात आली. केंद्र सरकारने अधिनियमाच्या कलम 45 च्या पोट-कलम (7) अंतर्गत निर्धारित तारखेपासून म्हणजेच दिनांक 13 मे 1988 पासून विलीनीकरण स्वीकारले होते. त्या संदर्भात केंद्र सरकारने एक योजना मंजूर केली होती. योजनेच्या खंड 10 मध्ये पुढीलप्रमाणे तरतुदी आहेत :-

"हस्तांतरक बँकेचे सर्व कर्मचारी सेवेत राहतील आणि दिनांक 20 नोव्हेंबर 1987 रोजी व्यवसाय बंद होण्यापूर्वी लगेच हस्तांतरिती बँकेने समान मोबदला आणि सेवेच्या त्याच अटी व शर्तीवर जे अशा कर्मचाऱ्यांना आधी लागू होते, त्यावर त्यांची नियुक्ती केली असल्याचे मानले जाईल".

दिनांक 12 मे 1988 रोजी अधिनियमाच्या कलम 45 (1) सह वाचण्यात आलेल्या कलम 45 च्या पोट -कलम (2) अन्वये जारी करण्यात आलेल्या अधिसूचनेच्या परिच्छेद 2 मध्ये इतर गोष्टींबरोबरच, प्रलंबित खटल्यांशी संबंधित दायित्वे स्वीकारणे, हस्तांतरक बँकेद्वारे किंवा त्याच्याविरुद्ध निर्धारित तारखेपर्यंत उद्धवलेल्या कोणत्याही स्वरूपाच्या अपील किंवा इतर कायदेशीर कारवाई अपीलकर्ता बँकेवर चालू ठेवण्याची परवानगी देण्यात आली आहे. अशा प्रकारे -

" जर विहित तारखेस कोणताही खटला, अपील किंवा इतर कायदेशीर कार्यवाही हस्तांतरक बँकेद्वारे किंवा त्याच्याविरुद्ध कोणत्याही स्वरूपाच्या बाबी प्रलंबित असतील, त्या कमी केल्या जाणार नाहीत किंवा बंद केल्या जाणार नाहीत किंवा कोणत्याही प्रकारे

अपायकारकपणे प्रभावित केल्या जाणार नाहीत, परंतु या योजना इतर तरतुदींच्या अधीन राहून, हस्तांतरिती बँकेद्वारे किंवा त्याच्याविरुद्ध खटला चालवला जाईल आणि त्याची अंमलबजावणी केली जाईल.

मान्य आहे की, उत्तरवादीने दिवाणी दावा क्रमांक 123/1989 दाखल केला होता, ज्याला आता दावा क्रमांक 61/1993 म्हणून पुन्हा क्रमांक देण्यात आला आहे, जे त्याच्या पगार इत्यादींच्या थकबाकीच्या रु.69,680/- च्या वसूलीसाठी आहे आणि दिवाणी दावा क्रमांक 122/1989 देखील दाखल केला जो आता दावा क्रमांक 63/1993 म्हणून दिनांक 3 जून 1989 रोजी पुन्हा क्रमांक देण्यात आला आहे, जे या घोषणेसाठी आहे की व्यापारी बँक म्हणजे हस्तांतरक बँकेद्वारे त्याच्या राजीनाम्याची मंजूरी बेकायदेशीर होती. अधिसूचनेवर विश्वास दर्शवून, अपीलकर्त्याने लेखी निवेदन दाखल केल्यानंतर दाव्याच्या दाखलयोग्यतेवर प्राथमिक आक्षेप घेतला जो न्यायचौकशी न्यायालयाने फेटाळला होता. दिनांक 21 मार्च 1995 रोजी पुनरीक्षण क्र. 595/94 मध्ये आदेशाद्वारे दिल्ली उच्च न्यायालयाने पुनरीक्षण याचिका आरंभीच फेटाळली.

या अपिलातही एकच प्रश्न आहे : अपीलकर्ता अपीलकर्त्याची सेवा घेण्यास जबाबदार आहे काय ? जर तो निष्कर्ष उत्तरवादीच्या बाजूने नोंदवला गेला, तर उत्तरवादीचा दावा दाखलयोग्य ठरेल. अधिनियमाच्या कलम 45 मध्ये बँकिंग कंपनीचा व्यवसाय स्थगित करण्यासाठी केंद्र सरकारकडे अर्ज करण्याचे आणि पुनर्रचनेसाठी किंवा विलीनीकरणासाठी योजना तयार करण्याचे अधिकार रिजर्व बँकेकडे आहे. हे मान्य आहे की, अधिनियमाच्या कलम 45 च्या उपकलम (2) सह पठित पोट कलम (1) अंतर्गत अधिकारांचा वापर करून अपीलकर्ता-बँकेसह व्यापारी बँकेचे विलीनीकरण करण्यात आले. त्या संदर्भात केंद्र सरकारने उपकलम (7) अंतर्गत योजना कलम मंजूर केले आहे. पाहिल्याप्रमाणे, योजनेच्या खंड (10) मध्ये असे नमूद केले आहे की, दिनांक 20 नोव्हेंबर 1987 पर्यंत हस्तांतरक बँकेत असलेले कर्मचारी म्हणजे व्यापारी बँके ज्याचा ताबा घेतला आहे, ते अपीलकर्ता - बँकेचे कर्मचारी बनतील. मान्य आहे की, उत्तरवादी त्या तारखेपर्यंत सेवेत नव्हता. त्या तारखेपर्यंत व्यापारी बँकेविरुद्ध कोणताही खटला किंवा कारवाई प्रलंबित नव्हती. त्या आकस्मिक घटनांमध्ये, प्रश्न उद्भवतो: दावा दाखलयोग्य आहे काय ? या न्यायालयाने, चेअरमन, कॅनेरा बँक, बंगलोर - विरुद्ध - एम. एस. जसरा आणि इतर, ए. आय. आर. (1992) एस. सी.

1100 च्या परिच्छेद 9 वर, अधिनियमाच्या कलम 45 च्या पोट कलम (4) आणि (5) च्या परिणामाचा आणि त्याखाली तयार केलेल्या योजना विचार केला आहे, जी खालीलप्रमाणे आहे :-

"9. पोट-कलम (5) नंतर अश्या योजनेमध्ये ज्या तरतुदी केल्या जाऊ शकतात, त्या निर्दिष्ट करते तो खंड (1) आणि त्याखालील पोट कलम (5) आहे, ज्याबद्दल आम्हाला काळजी आहे. पोट कलम (5) मध्ये सुरुवातीचे शब्द आहेत: 'उपरोक्त योजनेत खालील सर्व किंवा कोणत्याही बाबींसाठी तरतुदी असू शकतात. हे स्पष्ट आहे की पोट कलम (4) अंतर्गत अशा प्रकारे तयार केलेल्या योजनेमध्ये सर्व किंवा पोट कलम (5) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही बाबीसाठी तरतुदी असू शकतात, जेणेकरून पोट कलम (4) अंतर्गत तयार केलेल्या योजनेमध्ये सर्व किंवा कोणत्याही किंवा विनिर्दिष्ट बाबी प्रदान केल्या जाऊ शकतात आणि पोट- कलम (5) मधील अनेक कलमांमध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या बाबी अशा योजनेत आपोआप समाविष्ट केल्या जाणार नाहीत, जोपर्यंत योजनेमध्ये अशा कोणत्याही बाबींचा समावेश होतो. याचा अर्थ पोट कलम (५) च्या खंड (i) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेली बाब, बँकिंग कंपनीच्या विलीनीकरणासाठी पोट-कलम (4) अंतर्गत तयार केलेल्या अशा योजनेमध्ये वाचता येण्याजोगी नाही, जोपर्यंत ती विशेषतः तयार केलेल्या योजनेमध्ये समाविष्ट केली जात नाही. अशा प्रकारे, अशा योजना बँकिंग कंपनीच्या सर्व कर्मचाऱ्यांच्या सेवा सुरू ठेवण्याच्या तरतुदी असू शकतात किंवा नसू शकतात. खंड (i) मध्ये निर्दिष्ट केल्याप्रमाणे हस्तांतरिती बँक तथापि, जर या योजनेमध्ये या प्रकरणाची तरतूद असेल, तर हस्तांतरिती बँकेतील बँकिंग कंपनीच्या कर्मचाऱ्यांच्या सेवा खंड (i) मध्ये दिल्याप्रमाणे सुरू ठेवल्या जातील, परंतु त्याखालील परंतुकांच्या आवश्यकतेच्या अधीन आहे. दुसऱ्या शब्दांत, विलीनीकरणाची प्रत्येक योजना पोट-कलम (4) अंतर्गत तयार करणे आवश्यक नाही. हस्तांतरिती बँकेतील बँकिंग कंपनीच्या सर्व कर्मचाऱ्यांच्या सेवांची पूर्तता करण्यासाठी तरतूद करणे आवश्यक आहे, परंतु जेथे अशी तरतूद केली गेली आहे, तेथे त्यात खंड (i) मधील तरतुदींनी आवश्यक असलेली तरतूद असणे आवश्यक आहे. पोट-कलम (5) च्या सुरुवातीच्या शब्दांमध्ये 'शक्यता' आणि परंतुकातील 'होईल' या शब्दाच्या वापरावरून हे स्पष्ट होते. प्रत्यक्षात याचा अर्थ असा आहे की, जेथे या योजना बँकिंग कंपनीच्या सर्व कर्मचाऱ्यांच्या सेवा, त्यांना मिळत असलेल्या समान मोबदल्या आणि सेवेच्या त्याच अटी व

शर्तीवर, किंवा, यथास्थिती, स्थगितीच्या आदेशाच्या तारखेच्या अगदी आधी ज्याद्वारे त्यांना नियंत्रित केले जात होते, त्याच मोबदल्यात चालू ठेवण्याची तरतूद आहे, तर योजनेत अशी तरतूद असणे आवश्यक आहे की, हस्तांतरिती बँक ही रक्कम देईल किंवा अनुदान देईल, त्यानंतर योजनेच्या तारखेपासून तीन वर्षांच्या कालावधीची मुदत संपेल. केंद्र सरकारने मंजूर केलेले वेतन आणि सेवेच्या त्याच अटी व शर्ती, ज्या हस्तांतरिती बँकेच्या संबंधित पदावरील किंवा दर्जाच्या इतर कर्मचाऱ्यांना, त्या उक्त कर्मचाऱ्यांची पात्रता आणि अनुभव अशा इतर कर्मचाऱ्यांच्या समान किंवा समतुल्य असण्याच्या अधीन राहून लागू होतात.

यू. पी. विद्युत मंडळ, लखनऊ तर्फे अध्यक्ष आणि इतर -विरुद्ध - राधे मोहन वर्मा, पुरवणी [1994] 2 एस. सी. सी. 356 मध्येही असाच प्रश्न उपस्थित झाला होता. विद्युत कायद्याखाली मंडळ आणि एकत्रीकृत कंपनीला त्या कायद्यांतर्गत करार करण्याचा अधिकार आहे, असे मत मांडण्यात आले. त्या तारखेपर्यंत अस्तित्वात असलेले कर्मचारी आणि ज्यांच्या विरोधात त्या तारखेस शिस्तभंगाची कारवाई प्रलंबित होती, त्यांना मंडळाचे कर्मचारी मानले जाऊ शकत नाही. अशा कोणत्याही कराराच्या अनुपस्थितीत, असे म्हटले गेले की विद्युत कायद्याच्या कलम 6 (1) (ii) च्या अंमलबजावणीद्वारे मंडळ अशा कर्मचाऱ्याला सेवेत घेण्यास बांधील नाही.

राष्ट्रीय मिल मजूर संघ -विरुद्ध -राष्ट्रीय वस्त्रोद्योग महामंडळ, दक्षिण महाराष्ट्र लिमिटेड आणि इतर, [1996] 1 एस. सी. सी. 313 मध्येही असाच प्रश्न विचारार्थ उपस्थित झाला होता. या न्यायालयाने असे म्हटले की, वस्त्रोद्योग कंपनी ताब्यात घेण्यापूर्वी माजी कर्मचाऱ्याला देय असलेली ग्रॅज्युटी भरण्याची जबाबदारी वस्त्रोद्योग कंपनीची होती, संरक्षकाची नाही.

उत्तरवादीच्या विद्वान वकिलाने असा युक्तिवाद केला आहे, की योजना, मालमत्ता आणि दायित्वे अपीलकर्ता बँकेने घेतली पाहिजेत आणि म्हणूनच, अपीलकर्त्याची नियुक्ती ही दायित्वे आहेत. न्यायिक पुनरावलोकन हे संविधानाच्या मूलभूत वैशिष्ट्यांपैकी एक असल्याने, त्याला अपीलकर्त्याविरुद्धच्या न्यायिक पुनरावलोकनाचा लाभ घेण्यास रोखले जाऊ शकत नाही. आम्हाला वादात कोणतेही बळ सापडत नाही. सेवेच्या शर्तीबाबत बोलायचे झाल्यास, अधिसूचनेच्या परिच्छेद 3 आणि 10 मध्ये समाविष्ट असलेल्या योजनेतील विशिष्ट तरतुदी लक्षात घेता, पगाराची थकबाकी हे हस्तांतरक बँकेने,

अपीलकर्त्याने नव्हे, भरण्याचे दायित्व आहे. या परिस्थितीत, दावा स्पष्टपणे दाखलयोग्य नाही.

तदनुसार अपील मंजूर केली जाते. दावा फेटाळला जातो. खर्चाबद्दल कोणतेही आदेश नाही.

जी. एन.

अपील मंजूर.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याचा/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करिता वैध मानला जाईल.

X - X - X - X